

مدیریت شهرهای ایرانی - اسلامی با رویکرد شهر دانایی محور* (مطالعه موردی: شهر شیراز)

مهراب شهریور^۱، حسین کلانتری خلیل آباد^۲** (نویسنده مسئول)، غلامرضا لطیفی^۳

^۱ گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
^۲ گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، البرز، ایران و استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی.
^۳ گروه شهرسازی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۲ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶)

چکیده

شهر دانایی از مفاهیم خلق شده‌ی هزاره‌ی جدید است. هر چند نشانه‌هایی از مفهوم شهر دانایی را می‌توان تا یک دهه پیش نیز جستجو کرد، اما از قرن بیست و یکم شهرهایی از گوشه و کنار جهان، به سوی مفهوم توسعه‌ی دانایی محور تمایل پیدا کرده است. هدف از تحقیق حاضر ارزیابی و تحلیل میزان توانمندی‌های مدیریتی و قابلیت‌های تکنولوژیکی و زیرساختی شهر دانایی محور در شهر شیراز است که با استفاده از روش تحقیق میکس متد (کیفی و کمی) انجام گرفت. ابعاد و مولفه‌های شهر دانایی محور ابتدا از طریق بررسی کیفی (تحلیل محتوی) بر پایه مشخصه‌های کیفی پژوهش سنجیده شد و سپس با استفاده از تکنیک IPA (اهمیت و عملکرد) بررسی کمی نیز صورت گرفت. بعد از این بررسی‌ها، اهمیت مولفه‌هایی که در مرحله اول تحقیق شناسایی شدند تعیین گردید. با استفاده از بررسی داده‌ها، ماتریس اولویت‌بندی بهبود شاخص‌های دانایی محور در شهر شیراز نیز مشخص گردید. هم‌چنین نتایج نشان داد که مهم‌ترین اولویت شهر شیراز آگاهی و افزایش دانش شهروندان با وزن (۰/۱۵۸) است. از طرفی کاهش خدمات کاغذی با وزن (۰/۱۳۸) و افزایش خدمات آنلاین با وزن (۰/۱۱۲) به عنوان دومین و سومین اولویت با همدیگر همبستگی داشتند. علاوه بر این طی این مطالعه مشخص گردید که زیرساخت‌های آموزشی شهر شیراز از نظر اصول دانایی در وضعیت مناسبی قرار دارد.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، شهر دانایی محور، تکنیک IPA، شهر دانش بنیان، شهر شیراز.

مقدمه

با مروری بر تجربیات شهرهای موفق دنیا در عرصه برنامه‌ریزی شهری، مشخص گردید که یکی از الزامات اساسی رشد و توسعه شهری در شهرها و مناطق، کسب درآمدهای پایدار در سطح شهر و منطقه از طریق ارتقاء شاخص‌های توسعه شهری و منطقه‌ای می‌باشد. در این راستا مزایای توسعه مبتنی بر دانش برای جوامع بشری مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. از جمله این مزایا این است که شهرهای دانش بنیان تسریع کننده روند رشد و توسعه اقتصادی دانش محور از طریق ایجاد محیطی مناسب برای تولید دانش و ایجاد ارتباط بین مراکز دانشگاهی و بخش صنعت و مدیریت شهری است. از آنجا که جامعه دانشی و به تبع آن شهر دانایی محور به عنوان محلی برای پرورش دانش محسوب می‌شود، این جوامع و شهرها نخبگان علوم مختلف را جذب و فضایی را برای پرورش افراد متخصص فراهم می‌سازند. در واقع هدف شهرهای دانشی، یافتن راه‌هایی جهت بهبود توسعه پایدار و رشد شهرها در قرن بیست و یکم می‌باشد. افزون بر این، شهرهای دانش بنیان فضایی را برای نوآوری فراهم می‌سازد که می‌توان گفت خلاقیت، نوآوری، کسب و کارهای دانشی به عنوان عامل اصلی و محوری رشد اقتصاد شهری و منطقه‌ای و به تبع آن ملی قلمداد می‌گردد. با توجه به این نگرش و موضوع پیش رو، نقش شهرهای دانش بنیان در توسعه شهری و بهبود مدیریت شهری مورد تأیید و توجه برنامه ریزان شهری، شهرسازان، محققان و مسئولان جوامع موفق در این عرصه قرار گرفته است (طیبی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۱).

در دهه‌ی گذشته، یک تکامل پرشتاب در مفهوم "شهر دانایی" از واژه‌ی تکنوپولیس و ایدئوپولیس به سوی "شهر دیجیتال" و هوشمند" را شاهد بوده‌ایم (انصاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۱-۸۵). این سیر مفهومی شامل شکل‌گیری به سوی توسعه‌ی زنده، پرخروش و پایدار بوده و شهر شیراز مرکز اداری - سیاسی استان فارس، شهری پویا، زنده و مردم محور و دارای تنوع اقتصادی، اجتماعی، قومی و تاریخی می‌باشد که از این تغییر و تحولات جدا نیست. شهر شیراز بعنوان یکی از شهرهای بزرگ کشور دارای زیر ساخت‌هایی از جمله قرارگیری در مسیر راه‌های تجاری به بندر جنوب، شبکه‌های ارتباطی ریلی و هوایی، وجود دهها کارخانجات صنعتی از جمله صنایع عظیم مخابراتی و الکترونیکی (قطب صنایع مخابراتی کشور)، پالایشگاه بزرگ نفت شیراز و نیز صنایع فناوری و اطلاعات می‌باشد. همچنین وجود دهها مراکز دانشگاهی معتبر دولتی، آزاد، پیام نور، مراکز آموزش عالی و فنی حرفه‌ای سبب گردیده این شهر در زمره شهرهای علمی در داخل و خارج از کشور قرار گیرد. از طرفی به علت برخورداری از صدها آثار و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی به عنوان پنجمین منطقه گردشگری کشور به شمار می‌آید (مهندسین مشاور پارهاس، ۱۳۸۱). از سوی دیگر با مسایل و مشکلاتی مانند توسعه بی‌رویه کالبدی، افزایش جمعیت

شهرنشین، کیفیت پایین زندگی در برخی مناطق، بحران‌های محیطی و زیست محیطی هم چون سیل، آلودگی هوا و تفرق‌های اجتماعی و سیاسی در موضوع مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و .... مواجه است. بنابراین هدف از تحقیق حاضر ارزیابی و تحلیل میزان توانمندی‌های مدیریتی و قابلیت‌های تکنولوژیکی و زیرساختی شهر دانایی محور در مناطق مختلف شهر شیراز می‌باشد و سعی بر آن است با روش توصیفی - تحلیلی فرضیه اساسی این پژوهش (توانمندی‌ها مدیریتی شهر شیراز با شاخص‌ها و اصول شهر دانایی محور انطباق دارد) مورد آزمون قرار گیرد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

شهر دانایی محور

پس از پدیدار شدن مشکلات جامعه صنعتی، انقلاب دانش جایگزین انقلاب صنعتی گردید. جامعه دانشی یکی از نتایج انواع تحولات جوامع امروزی است که به طور خاص با پدیده جهانی شدن در سال ۱۹۹۰ پر رنگ‌تر شده است به طوری که قرن ۲۱ میلادی در واقع به عنوان عصر شهرهای دانش شناخته شده و گذار از جامعه مبتنی بر مواد و محصولات به جامعه مبتنی بر دانش مورد توجه قرار گرفته است. بیشتر درآمد 3GDP جامعه در شهرهای دانش بنیان پیشرفته در آموزش و پرورش و تحقیق و توسعه سرمایه گذاری می‌گردد. دانش این شهرها در گرو اذهان شهروندان، کارکنان و مدیران آن می‌باشد. در دو دهه گذشته، اهمیت اطلاعات موجب انقلاب فن آوری و ارتباطات شده است. با این وجود در دهه گذشته این مفهوم به تدریج جایگزین یک مفهوم جامع‌تر به نام شهر دانایی محور شده است. منشأ این مفهوم که قدمتی نزدیک به نیم قرن دارد، در نوشته‌های مک لاپ و دراگر مورد استفاده قرار گرفته است. در جدول شماره ۱ مفاهیم مختلف مرتبط با شهر دانایی ارائه شده است. در حال حاضر تمام جوامع تولید اشکال متنوعی از دانش را برای بهبود رقابت، کیفیت زندگی، عدالت اجتماعی و پایداری به عنوان یک هدف اولویت دار در نظر می‌گیرند. توسعه اقتصادی در یک جامعه دانشی با فرایندهای یادگیری فردی و گروهی، قادر به گسترش دانش صریح، ضمنی و کدگذاری می‌باشد. بنابراین می‌توان چنین گفت، برنامه‌ریزی شهری نقش قابل توجهی در جامعه برای توسعه به سمت یک جامعه دانشی را دارد. این نوع برنامه‌ریزی جنبه‌ها و دیدگاه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را پوشش می‌دهد (Jacobson, 2012).

آنچه که شهرسازی و معماری دوره گذشته را از شهرسازی و معماری معاصر به معنای عام آن جدا و متمایز می‌کند و باعث سربلندی، شهرت، ماندگاری، پایداری و کسب احترام برای شهرسازی و معماری گذشته شده، ارزش‌های نهفته در آن بوده که مبتنی بر دانایی است. هم چنین مواردی که در شهرسازی و معماری معاصر توانسته خود را نشان دهد و هم ارزش نمونه‌های مشابه گذشته خود نمایان شود، بهره‌گیری از دانایی و مبتنی بر ارزش‌ها بوده است.

در واقع شهر دانش بنیان را می‌توان به عنوان هدف نهایی در نظر گرفت و بدین منظور از ابزار اجتماع‌دانش با اصول خود، ویژگی‌های متمایز آن و فرآیندهای آن بهره جست (Cigu, 2015: 534). هر گونه تلاش به منظور توسعه یک شهر دانش بنیان باید به طور مطمئن از فعالیت‌های تمام جامعه پشتیبانی کند. به عنوان مثال می‌توان به دولت‌های محلی، شهروندان، بخش خصوصی، سازمان‌ها، دانشگاه‌ها و غیره اشاره نمود. به منظور تجزیه و تحلیل وضعیت فعلی، تعریف دیدگاه و استراتژی واحد برای اجرای یک طرح مورد نیاز است (جعفرآبادی مهرآبادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۰-۱۳۹).

در واقع بستر دانش شهرها، اولین عامل مهم برای درک بهتر و انتشار یک ابتکار است. بنابراین لازم است شاخص‌های قابل توجهی با توجه به چارچوب در نظر گرفته شود. جوامع شهری به طور معمول دارای جمعیت ناهمگن (از نظر مسابقات فردی، انگیزه‌ها و اهداف) و هم چنین دارای انواع شبکه‌های ارتباطی (خانواده، همسایگان، و شبکه‌های حرفه‌ای) و ساز و کار دولتی می‌باشند. ایجاد دانش و پویایی آن در جوامع شهری، در فضاهای اجتماعی و معماری موجود منعکس شده است. در جوامع شهری، گذشته از انقلاب، تغییر آهسته به طور معمول طی یک فرایند تدریجی توسط روابط قدرت در میان اعضای جامعه، نمایندگان و عوامل اصلی تعیین شده است (Martinez & Sharpe, 2008: 22). شهر دانایی نقش بی‌همتایی را در خلق دانایی، رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. از این رو شهر دانایی هم چون شهری که هدفمندانه به گونه‌ای طراحی گردیده که به پرورش و فریه نمودن دانایی می‌پردازد (Edvinsson & Malone, 1997).

عوامل تاثیر گذار بر توسعه اقتصاد شهری در گرو توسعه صنایع دانش بنیان و صنایع خلاق است به گونه‌ای که شهرهای خلاق و دانش بنیان از وجود فرایندهای جهانی شدن نظیر گسترش بازارها از طریق امکان ارتباطی فراتر، بیشترین بهره را می‌برند (Musterd, 2010).

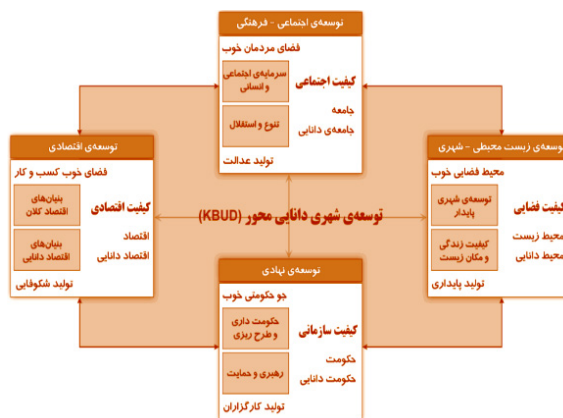
در واقع شهر دانایی شهری است که سطوح بالایی از شدت دانایی را در خود هضم نموده و پایه‌ای از صنایع متنوع را در سطح متمایزی از تخصص‌گرایی در خود ارائه می‌دهد. در همین راستا شهر دانایی دارای حداقل دانشگاهی است، که ارتباطات سودمند متقابلی را با خود شهر پایه‌ریزی کرده و حاصل این ارتباطات به صنایعی منجر می‌شود که بر پایه‌ی قدرت پژوهش شکل گرفته‌اند. نبی پور چارچوب مفهومی توسعه شهری دانایی محور را به صورت نمودار شماره ۱ ارائه داده است (نبی پور، ۱۳۹۲: ۵۸).

همواره در عرصه شهرسازی بحث‌های گوناگونی پیرامون چگونگی رویکرد به فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی شهری مطرح می‌شود. هر از گاهی هر یک از مکاتب فکری و نظری بر این رویکرد تأثیر گذاشته و باعث عرضه روش‌ها و منش‌هایی در شهرسازی می‌شود که نگرش جامع‌نگر، شهرسازی انسانگرا، نگرش راهبردی ساختاری و برنامه راهبردی توسعه شهری از آن جمله است. هر کدام از این روش‌ها چون در شرایط زمانی و مکانی متفاوتی عرضه می‌شوند دارای ویژگی‌های منحصر به خود می‌باشند. این روش‌ها از نقایص و کمبودهایی برخوردارند و قابل تعمیم به همه زمان‌ها و مکان‌ها نبوده و از انعطاف لازم نیز برخوردار نیستند. به نظر می‌رسد که مکاتب‌های فکری ارزش‌گرا و مبتنی بر دانایی از موفقیت‌های چشم‌گیر برخوردار بوده و ماندگاری و پایداری بیشتر و بهتری داشته است (مشهدی‌زاده دهقانی، ۱۳۸۸: ۵۵). به گفته حکیم ملاصدرا دانایی تداوم حرکت عقل‌گرایی است که به مرکزیت عقل و با حضور سه عامل عاقل، معقول و تعقل شکل می‌گیرد. دانش مبتنی بر دانایی منجر به حرکت‌های ارزش‌مدار می‌شود که به دانش جهت می‌دهد و دانش را در خدمت دانایی به کار می‌گیرد و منجر به ظهور فرهنگ و مکاتب فکری دانایی محور هم چون مکتب اصفهان می‌شود. فرهنگ به معنای گسترده آن در اجزاء بسیاری از زندگی بشر هم چون معماری، شعر، موسیقی و... نمود و ظهور پیدا می‌کند و به آن ارزش معنوی می‌بخشد. بدین سان یک شهر، یک بنا، یک مکان، یک اثر یا یک حرکت با فرهنگ نشأت گرفته از دانایی واجد ارزش شده و به عنوان میراث فرهنگی شناخته می‌شود. در مقابل، شهر نیز نوعی سازمان یافتگی اجتماعی در فضا است که باید آن را تولیدکننده دائم فرهنگ و بهترین بستر برای فرایند "فرهنگ‌سازی" در نظر گرفت (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۸۶).

جدول شماره ۱: مفاهیم مرتبط با شهر دانایی

شهر	نویسنده	تعریف
شهر هوشمند	Toh, 1999	در یک شهر هوشمند دولت برای دسترسی جامعه به خدمات IT مسئول است. هدف یک شهر هوشمند تثبیت موقعیت شهروندان، حمایت از استارت‌آپ‌ها و رونق ارتباطات است و به ایجاد یک اقتصاد مبتنی بر دانش کمک می‌کنند.
شهر تکنولوژی	Kothkin & Devol, 2001	این شهرها در ساخت محصولات و حمایت از ارزش افزوده با تولید بالا و مقرون به صرفه نیز برتری دارند. خدماتی که برای آن‌ها در نظر گرفته شده عبارتند از: هزینه‌های بسیار پایین زندگی، محیط کسب و کار حمایتی و همکاری مقامات محلی و کارکنان جهت ایجاد صنایع جدید
شهر دانش	Edvinsson & Malone 1997	شهر دانش به عنوان شهری هدفمند که برای تشویق و پرورش دانش طراحی و تعریف می‌شود. به طور کلی شهر دانش یک جستجو برای ایجاد ارزش در همه زمینه‌ها و ارائه استانداردهای بالای زندگی، پشتیبانی فرهنگی و توسعه اقتصادی در همه زمینه‌ها است. در شهرهای دانش به طور قابل توجهی بیشترین درآمد جامعه از طریق آموزش و پرورش نیروی انسانی کارآمد می‌باشد.

ماخذ: طیبی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰

نمودار شماره ۱: چارچوب مفهومی توسعه شهری داناتی محور (KBUD)

مدیریت شهری

مدیریت شهری در سال ۱۹۷۶ اولین بار در کنار مفاهیمی نظیر برنامه توسعه پایدار شهری و پروژه شهر سالم در دستور کار یکی از برنامه‌های توسعه سازمان ملل (UNDP) با عنوان "برنامه مدیریت شهری" قرار گرفت. این برنامه در بردارنده مجموعه سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها برای توسعه شهرهای جهان به ویژه شهرهای بزرگ در کشورهای در حال توسعه بود (پاپلی یزدی و رجبی سناجردی، ۱۳۸۲: ۳۲۴). برخلاف گذشته مدیران شهری اکنون خودشان مسئول تدوین استراتژی، افزایش سرمایه و اجرای استراتژی بوده و طرح جامع دیگر مهم‌ترین ابزار برنامه‌ریزی نیست. علم مدیریت شهری به مفهوم محدود آن در دانشکده‌های مدیریت و بازرگانی نمی‌باشد و روابط بین مقامات شهری، مؤسسات و خوشه‌ها در توسعه‌های شهری و منطقه‌ای بسیار اهمیت دارد. روش‌های اقتصاد خرد و کلان می‌توانند در فهم عوامل تعیین‌کننده بویایی یک خوشه شهری، یک شهر یا یک منطقه کمک کنند. اهمیت تحلیل مالی و اقتصادی به عنوان ابزاری برای مدیران شهری در این موضوع نهفته است. در واقع تعریف مدیریت شهری تلاش برای هماهنگی و یکپارچه کردن اقدامات دولتی و خصوصی برای چیره شدن بر مسائلی است که ساکنان شهرها با آن‌ها مواجه هستند. مدیریت شهری مدرن نیز عبارت است از فرآیند ایجاد، اجرا، هماهنگی و ارزیابی استراتژی‌های یکپارچه به کمک مقامات شهری با در نظر گرفتن منافع شهروندان در چارچوب سیاستی است که در سطوح بالاتر حکومت برای تحقق پتانسیل توسعه اقتصادی پایدار تدوین می‌شود (Van, D. & Meine, P. 2006: 53-56).

شهر اسلامی - ایرانی

شهر اسلامی بحث در مورد مشخصه‌های کالبدی است که اگر در شهری وجود داشته باشند می‌توان آن شهر را به عنوان شهری در نظر گرفت که امتی اسلامی در آن سکونت، تجارت و عبادت می‌کنند. از این رو تحقیق پیرامون ریشه‌های واژه شهر اسلامی و هویت آن به طور قطع متأثر از شناخت ویژگی‌هایی است که در متن جهان بینی اسلامی در مورد شهر وجود دارد

(فرجام و همکاران، ۱۳۹۰). شرق شناسان شهر اسلامی را در مقایسه با شهر غربی قرار داده‌اند، اما باید توجه داشت که شهر اسلامی با آگاهی از دستورات اسلام برگرفته از سنت، قرآن، شرایط محیطی، اجتماعی و فرهنگی است که در آن شهر، زمینه‌ساز و تجسد عینی پیدا کرده است (نقی‌زاده، ۱۳۸۹) و (علیزاده و حبیبی، ۱۳۹۰). به طوریکه ویژگی‌های فرهنگی، مکانی، پیشینه تاریخی و شرایط اجتماعی از عوامل مهم تشخیص و تمایز مجموعه‌ها در شهرها و کشورهای مختلف می‌باشند (عینی‌فر، ۱۳۸۶: ۴۸). پس از گرویدن مردم ایران به آئین اسلام طبعاً ایجاد عبادتگاه‌های اسلامی برای انجام وظایف دینی ضرورت پیدا کرد (قدیانی، ۱۳۸۵: ۱۹۳). بدین ترتیب، عمده‌ترین نقطه کانونی در هر شهر سنتی اسلامی مساجد بودند و مسجد جامع به عنوان یکی از مشخصات اصلی شهر دوره اسلامی تبدیل گردید. اهمیت این عنصر به حدی است که با برپا شدن مسجد جامع، کانون زیستی پیرامون آن، شهر تلقی می‌گردد. مسجد جامع علاوه بر نقش مذهبی خود، نقوش سیاسی و اجتماعی بسیار قوی را نیز داراست (حبیبی، ۱۳۸۴: ۴۱-۴۲)

پیشینه تحقیق

- طبیعی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان نقش شهرهای دانش بنیان و نوآور در توسعه شهری و منطقه‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که پیوند بین افراد خلاق و سرمایه‌گذاران عمده و حکمرایان شهری و منطقه‌ای، محیط مساعدی برای ظهور مفهوم جدیدی در جامعه علمی تحت عنوان "شهر دانش بنیان" را فراهم آورده است. دو نیروی پیشران در شکل‌گیری شهرها و مناطق دانشی، ساختار فضایی برنامه‌ریزی را در سه سطح برنامه‌ریزی منطقه‌ای، برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری تغییر داده‌اند. با توجه به نقش مهم ارتباط بین برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در یک نظام سلسله‌مراتبی منسجم، توجه به سیستم نوآوری منطقه‌ای و ارتباط منسجم بین سطوح برنامه‌ریزی منطقه‌ای، برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری در راستای ایجاد و راه‌اندازی شهرهای دانش بنیان حائز اهمیت است.

- انصاری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان نقش آفرینی شهرهای جدید دانائی محور در ارتقاء رقابت پذیری ملی (مطالعه موردی: شهر جدید اندیشه) با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، حول سه محور دانائی محور، رقابت پذیری و پیشرفته بوده که با استفاده از روش تحلیلی چند معیاره تاپسیس انجام گرفته است. نتایج حاصله نشان داد که در محور دانائی توجه به پتانسیل شهروندان، در محور رقابت پذیری عوامل تولید و در محور پیشرفته نیز کیفیت زندگی از اهمیت بالایی برخوردار است.

- جمعه پور و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی دیگر که با عنوان تدوین راهبردهای توسعه شهری با رویکرد توسعه دانش بنیان (مورد مطالعه: شهر صنعتی اراک) با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و بهره‌گیری از برنامه‌ریزی استراتژیک و ارزیابی به شناخت وضع موجود، قابلیت‌ها و تنگناهای شهر اراک جهت

محور با روش کیفی مشخص گردید. هم چنین ابعاد و مؤلفه‌های دانایی بر پایه پژوهش کیفی سنجیده شد و مشخصه‌های مربوط به آن روشن گردید. در نهایت به تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده و مشخص نمودن ابعاد و مؤلفه‌ها تحقیق پرداخته شد و بر این اساس نمونه موردی شهر شیراز مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در قسمت دوم از روش کار که کمی است از تکنیک IPA استفاده شد. بدین معنی که مؤلفه‌هایی که در قسمت اول شناسایی شدند با روش IPA اهمیت آن‌ها در شهر شیراز تعیین گردید. روش تحقیق و گردآوری مطالب از نوع پیمایشی و تحلیلی مبتنی بر پرسشنامه است که پس از تأیید روایی پرسشنامه، در اختیار کارشناسان برجسته مدیریت شهری، مهندسان مشاور شهرسازی، اعضای گروه تخصصی شهرسازی، نظام مهندسی استان فارس و همچنین استادان صاحب نظر دانشگاه شیراز با شرط داشتن تحصیلات کارشناسی ارشد یا دکترا در زمینه مدیریت شهری، برنامه‌ریزی شهری و سایر رشته‌های مرتبط با امور شهری قرار گرفت. در مرحله اول ۴ شاخص معرفی و جانمایی و سپس این شاخص‌ها در ۳۶ زیر شاخص تعبیه گردید (در جدول شماره ۲ ارائه شده است). هم چنین این شاخص‌ها در قالب ۳۶ پرسش مطرح و توسط ۲۴ نفر از خبرگان مورد اشاره پاسخ داده شد. در این راستا، میزان عملکرد شاخص‌ها (در جدول شماره ۳) و میزان اهمیت آن‌ها (جدول شماره ۴) تعیین گردید. در این تحقیق، فرض شده که شاخص‌های شهر دانایی محور در مناطق شهری شیراز از دیدگاه مدیریتی اهمیت متفاوتی دارند. بنابراین دو محور اصلی در این تحقیق مطرح است که عبارت‌اند از:

الف - عملکرد این شاخص‌ها در وضع موجود شهر شیراز (تحلیل محتوا) به منزله یک شهر اسلامی برای تبیین دانایی محوری مدیریت این شهر.

تبدیل به شهر دانش بنیان نیز بررسی و در آخر به این نتیجه رسیده اند که این شهر ظرفیت تبدیل شدن به شهر دانش بنیان را دارد.

- سیگو (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان ساختار شهرهای دانشی در رومانی و موقعیت شهرهای رومانیایی در رده دانش (بر مبنای مفهوم شهر دانش، اصول، ویژگی‌ها و فرآیندهای یک شهر دانشی) از پس زمینه ارائه شده توسط ادبیات و داده‌های رسمی آماری، برای تجزیه و تحلیل استفاده نموده است. با توجه به ویژگی‌های شهرهای رومانی در فرهنگ، علم، فن آوری، نوآوری، سیاست‌های توسعه شهری، اقتصادی و اجتماعی نتیجه گرفت که رومانی باید یک استراتژی توسعه بلند مدت یکپارچه برای یک اقتصاد سالم اتخاذ کند.

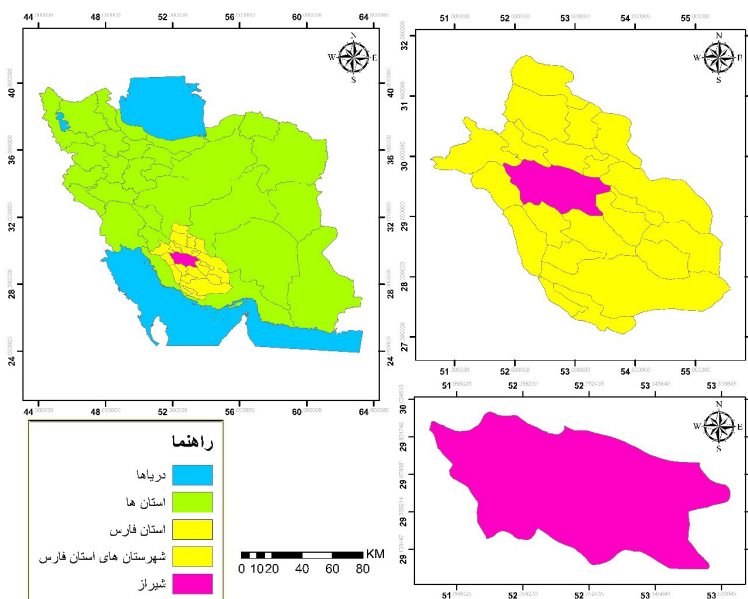
مواد و روش پژوهش محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش شهر شیراز مرکز استان فارس بوده که یکی از قدیمی‌ترین استان ایران است. جمعیت این شهر طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ حدود ۱,۵۶۵,۵۷۲ نفر که با جمعیت حومه شهر حدود ۱,۸۶۹,۰۰۰ نفر را در خود جای داده است (سالنامه آماری شهر شیراز، ۱۳۸۸). شهر شیراز و بخشی از حومه آن مانند پاسارگاد و تخت جمشید که به علت روابط فضایی - کارکردی متقابل و تاثیر آن بر شهر دانایی مورد بررسی قرار گرفت. این شهر به طول ۴۰ کیلومتر و عرضی متفاوت بین ۱۵ تا ۳۰ کیلومتر با مساحت حدود ۱۲۶۸ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران واقع گردیده است. موقعیت جغرافیایی شهر شیراز در ۲۹ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است (شکل ۱). شیراز دارای مناطق ۱۱ گانه و بافت تاریخی آن (با مساحتی نزدیک به ۳۷۷ هکتار ۲/۵ درصد از مساحت کل شهر) که در محدوده بخش مرکزی قرار گرفته، قدمت آن به قرن اول هجری قمری می‌رسد.

شهرستان شیراز از شمال به مرودشت و اردکان و از غرب به ممسنی و کازرون و از جنوب به فراه‌بند، فیروزآباد، جهرم و فسا و از شرق به استهبان، نیریز و ارسنجان محدود است (نعمتی و داداشپور، ۱۴۰۰).

روش پژوهش

با توجه به سوال‌ها و اهداف یاد شده در پژوهش، روش تحقیق میکس متد (کیفی و کمی) که در راستای انجام پژوهش و درک وسیع‌تر از مفهوم و اصول و معیارهای شهر دانایی محور انجام گرفت. در این تحقیق از روش تحقیق کیفی (تحلیل محتوی) و روش تحقیق کمی (توصیفی تحلیلی) استفاده شد. در قسمت اول با توجه به سوال‌های تحقیق ابعاد و مؤلفه‌های شهر دانایی

شکل شماره ۱: شهر شیراز به عنوان محدوده مورد مطالعه

کد	عملکرد (C)															
	خیابان															
X7	۵	۶	۵	۵	۵	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X8	۶	۶	۵	۵	۵	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X9	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X10	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X11	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X12	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X13	۱	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X14	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X15	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X16	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X17	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X18	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X19	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X20	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X21	۱	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X22	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X23	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X24	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X25	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X26	۵	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X27	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X28	۱	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X29	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X30	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X31	۵	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X32	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X33	۵	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X34	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X35	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
X36	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵

کس	اهمیت (C)												اهمیت (C)											
	خبرگان												خبرگان											
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
X30	۱	۱	۱	۲	۰	۲	۵	۵	۲	۲	۲	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
X31	۱	۱	۲	۲	۴	۲	۴	۲	۵	۳	۲	۲	۱	۲	۳	۲	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴
X32	۱	۱	۲	۴	۴	۳	۳	۳	۵	۳	۴	۲	۱	۳	۴	۳	۳	۲	۲	۲	۳	۲	۲	۳
X33	۲	۱	۱	۴	۲	۴	۳	۲	۵	۳	۴	۲	۱	۴	۳	۲	۳	۲	۲	۳	۳	۴	۱	۳
X34	۱	۱	۱	۳	۳	۳	۳	۴	۵	۳	۴	۲	۲	۲	۲	۳	۳	۴	۳	۳	۴	۱	۳	۳
X35	۳	۲	۲	۴	۳	۴	۳	۲	۵	۲	۳	۲	۱	۲	۳	۲	۳	۳	۳	۱	۳	۴	۱	۳
X36	۱	۲	۱	۲	۳	۴	۳	۴	۵	۲	۴	۲	۱	۲	۳	۲	۳	۲	۳	۲	۳	۱	۳	۲

در گام دوم با استفاده از میانگین هندسی، ارزش نهایی اهمیت (b) و عملکرد مشخصه‌ها (c) محاسبه گردید (جدول شماره ۵)

جدول شماره ۵: ارزش نهایی اهمیت (b) و عملکرد (c) مشخصه‌ها

شاخص	نماد شاخص در نمودار	C _j	b _j
فشرده‌گی و به هم پیوستگی شهر	X21	۲,۵۳۴	۲,۴۴۹
به روز بودن طراحی با معیارهای روز	X22	۲,۳۶۸	۲,۴۲۶
استفاده از نمادهای سنتی	X23	۲,۵۳۴	۲,۴۴۹
استفاده از نمادهای مدرن	X24	۲,۱۶۱	۲,۲۳۵
استفاده از فضای سبز	X25	۲,۸۸۴	۲,۷۸۹
انعطاف پذیری طراحی شهر	X26	۲,۰۸۹	۲,۲۵۵
وجود سازه‌ها و فضاهای قابل انعطاف	X27	۲,۰۲۰	۱,۹۵۳
پیش روی به سمت صنایع هوشمند	X28	۱,۹۰۶	۲,۰۲۰
میزان کاهش استفاده از انرژی‌های فسیلی	X29	۲,۱۶۱	۲,۰۴۰
استفاده از تکنولوژی برای انرژی‌های جدید	X30	۲,۱۱۰	۲,۰۴۰
مطلوبیت زیر ساخت‌های ملی	X31	۲,۲۱۳	۲,۲۸۹
مطلوبیت زیر ساخت‌های شهری	X32	۲,۳۱۲	۲,۲۳۵
مطلوبیت زیر ساخت‌های خدمات	X33	۲,۵۳۴	۲,۵۰۹
مطلوبیت زیر ساخت‌های مدیریت	X34	۲,۵۵۹	۲,۵۹۵
مطلوبیت زیر ساخت‌های فناوری	X35	۲,۳۹۱	۲,۱۸۲
مطلوبیت زیر ساخت‌های اشتغال جدید	X36	۲,۰۴۰	۲,۱۱۰
ارزش نهایی		۹۴,۲۲۸	۹۳,۲۳۹
میانگین هندسی		۲/۶۱۷	۲/۵۹۰
		۲/۶۱۷	۲/۵۹۰

شاخص	نماد شاخص در نمودار	C _j	b _j
نفوذ فناوری اطلاعات	X1	۳,۶۸۳	۳,۵۰۵
استفاده از کارت سلامت	X2	۳,۴۷۷	۱,۶۸۱
ارائه ی خدمات آنلاین	X3	۳,۶۹۸	۲,۰۵۸
دریافت اطلاعات	X4	۳,۷۶۸	۳,۸۳۹
میزان کاربردهای فناوری	X5	۳,۲۵۲	۳,۳۳۱
میزان بهبود دسترسی	X6	۲,۸۶۹	۲,۸۱۶
بانکداری الکترونیک	X7	۳,۹۸۴	۳,۸۱۸
کاهش استفاده ی کاغذ	X8	۳,۴۵۷	۳,۱۷۲
آگاهی و افزایش دانش	X9	۳,۵۵۳	۳,۲۳۱
آگاه سازی شهروندان	X10	۳,۱۰۷	۲,۹۴۴
تاثیر شبکه‌های اجتماعی	X11	۳,۱۰۷	۳,۱۲۴
بهره گیری از تدریس هوشمند	X12	۲,۹۱۳	۲,۸۴۴
ثبت نام در کلاس‌های مجازی	X13	۲,۱۱۰	۲,۰۴۰
ارائه ی خدمات آموزشی توسط فناوری اطلاعات	X14	۲,۶۱۸	۲,۴۷۱
بهره مندی از تدریس هوشمند	X15	۲,۶۵۸	۲,۵۷۰
ارتباط بین شرکت‌های دولتی و مراکز دانش بنیان	X16	۲,۴۴۹	۲,۳۶۸
میزان همکاری سازمان‌ها و دانشگاه‌ها	X17	۲,۲۳۵	۲,۳۱۲
میزان درصد مشارکت مادام العمر	X18	۲,۳۱۲	۲,۱۸۲
میزان جذابیت بافت‌های تاریخی	X19	۳,۲۸۴	۳,۳۹۴
توجه به مقیاس‌های انسانی	X20	۲,۸۲۹	۲,۷۳۵

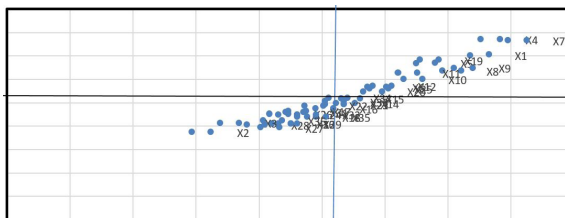
جدول شماره ۶: وزن بندی و اولویت بندی بهبود شاخص ها در بستر شهر دانایی محور شیراز

اولویت بهبود	وزن نهایی	وزن بندی	معیار
۶	۰,۰۹۵	0.624	نفوذ فناوری اطلاعات
۴	۰,۱۰۹	0.715	استفاده از کارت سلامت
۳	۰,۱۱۲	0.739	ارائه ی خدمات آنلاین
۹	۰,۰۴۱	0.271	دریافت اطلاعات
۱۵	۰,۰۴۰	0.263	میزان کاربردهای فناوری
۱۲	۰,۰۲۳	0.149	میزان بهبود دسترسی
۵	۰,۰۹۶	0.634	بانکداری الکترونیک
۲	۰,۱۳۸	0.905	کاهش استفاده ی کاغذ
۱	۰,۱۵۸	1.040	آگاهی و افزایش دانش
۷	۰,۰۷۳	0.482	آگاه سازی شهروندان
۳۶	۰,۰۰۸	0.052	تاثیر شبکه های اجتماعی
۲۲	۰,۰۳۰	0.143	بهره گیری از تدریس هوشمند
۱۳	۰,۰۲۲	0.143	ثبت نام در کلاس های مجازی
۴	۰,۰۵۵	0.363	ارائه ی خدمات آموزشی توسط فناوری اطلاعات
۱۹	۰,۰۳۵	0.227	بهره مندی از تدریس هوشمند
۲۳	۰,۰۲۹	0.193	ارتباط بین شرکت های دولتی و مراکز دانش بنیان
۲۴	۰,۰۲۷	0.178	میزان همکاری سازمان ها و دانشگاه ها
۱۲	۰,۰۴۳	0.283	میزان درصد مشارکت مادام العمر
۱۰	۰,۰۵۶	0.371	میزان جذابیت بافت های تاریخی
۱۶	۰,۰۳۹	0.257	توجه به مقیاس های انسانی
۲۰	۰,۰۳۱	0.206	فشرده گی و به هم پیوستگی شهر
۳۲	۰,۰۲۱	0.139	به روز بودن طراحی با معیارهای روز
۲۰	۰,۰۳۱	0.206	استفاده از نمادهای سنتی
۲۷	۰,۰۲۵	0.166	استفاده از نمادهای مدرن
۱۴	۰,۰۴۱	0.267	استفاده از فضای سبز
۹	۰,۰۵۷	0.374	انعطاف پذیری طراحی شهر
۳۳	۰,۰۲۰	0.131	وجود سازه ها و فضاهای قابل انعطاف
۱۸	۰,۰۳۵	0.229	پیش روی به سمت صنایع هوشمند
۱۷	۰,۰۳۸	0.247	میزان کاهش استفاده از انرژی های فسیلی
۳۰	۰,۰۲۲	0.143	استفاده از تکنولوژی برای انرژی های جدید
۲۵	۰,۰۲۶	0.174	مطلوبیت زیر ساخت های ملی
۲۶	۰,۰۲۶	0.172	مطلوبیت زیر ساخت های شهری
۳۵	۰,۰۰۹	0.062	مطلوبیت زیرساخت های خدماتی
۳۴	۰,۰۱۴	0.095	مطلوبیت زیرساخت های مدیریتی
۸	۰,۰۶۹	0.457	مطلوبیت زیرساخت های فناوری
۲۹	۰,۰۲۲	0.148	مطلوبیت زیرساخت های اشتغال جدید
۹۳,۲۳۹	۹۴,۲۲۸		ارزش نهایی
۲/۵۹۰	۲/۶۱۷		میانگین هندسی
۲/۵۹۰	۲/۶۱۷		

در گام سوم ارزش آستانه عملکرد و ارزش آستانه اهمیت به صورت زیر محاسبه گردید.

ارزش آستانه اهمیت و ارزش آستانه عملکرد برای تعیین موقعیت و جایگاه نسبی خانه های ماتریس (اهمیت و عملکرد) به کار می رود.

$$\mu_c = \frac{94.228}{36} = 2.617\mu_b = \frac{93.239}{36} 2.590$$

نمودار شماره ۲: تعیین جایگاه شاخص های مورد ارزیابی اهمیت و عملکرد

همان گونه که در نمودار شماره ۲ مشاهده می شود، معیارهایی که در ربع "تلاف منابع" قرار گرفته اند، در واقع از نظر خبرگان از اهمیت کمی برخوردارند. اما عملکرد سازمان در این عوامل بالا است. این نشان می دهد که سازمان منابع زیادی را صرف عواملی نموده است که دارای اهمیت چندانی نیستند. بنابراین، لازم است که بخشی از هزینه و منابعی که صرف این عوامل می گردند را به بهبود عوامل فراهم کننده اختصاص دهد تا موجبات رضایت بیشتر خبرگان گردد. معیارهایی که در ربع "اینجا تمرکز کنید" قرار دارند، از نظر خبرگان دارای اهمیت بالایی هستند. اما عملکرد سازمان در آنها پایین است. بنابراین، سازمان باید بر روی این عوامل تمرکز کند و عملکرد خود را بهبود بخشد.

معیارهایی که در ربع "کار را ادامه دهید" قرار دارند یعنی این دو معیار هم اهمیت و هم عملکرد مناسبی دارند و باید این روند ادامه پیدا کند. معیارهایی که در ربع "اولویت پایین" قرار دارند عوامل مشخص شده از نظر اهمیت دارای اهمیت پایینی هستند. هم چنین عملکرد سازمان نیز در آن معیارها ضعف دارد. از طرفی چون اهمیت چندانی ندارند، سازمان نباید در این بخش تمرکز زیادی داشته باشد و منابع خود را در این بخش تلف کند. تنها باید از منابع محدود در این بخش استفاده شود. در گام پنجم وزن بندی و اولویت بندی بهبود معیارها محاسبه گردید که در جدول (شماره ۶) ارائه شده است.

با توجه به تحلیل های جدول شماره (۶) مشخص گردید از فن آوری اطلاعات در زمینه های مدیریت شهری، مدیریت اطلاعات و مدیریت هماهنگ سازی های بین سازمانی به درستی استفاده نمی شود و مدیریت شهری در این شاخص ها دارای عملکرد ضعیفی می باشد. از طرفی شاخص هایی که از نظر صاحب نظران هم دارای اهمیت بالا و هم دارای عملکردی مناسب هستند عبارتند از: مقیاس انسانی در ساخت و ساز، بهبود خدمات به کمک فناوری، بهره گیری از فضای سبز در طراحی شهری، جذابیت بافت های تاریخی و فضاهای شهری، استفاده از

فناوری اطلاعات برای کاهش استفاده از کاغذ، تاثیر فناوری‌های جدید در آگاهی و افزایش دانش جهت بهبود کیفیت زندگی، نفوذ استفاده از فن آوری اطلاعات در بین عموم مردم، استفاده از بانکداری الکترونیک، استفاده از آموزش مجازی برای آگاه‌سازی شهروندان، توسعه شبکه‌های اجتماعی در توسعه‌ی دانش، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در امور تجاری و دریافت اطلاعاتی مثل اخبار و اطلاعات ترافیکی .

با توجه به اینکه این شاخص‌ها جزء نقاط قوت سازمان به شمار می‌روند، بنابر این سازمانهای مرتبط با مدیریت شهری، باید این شاخص‌ها را به همین منوال ادامه دهند.

در این تحقیق با توجه به نمودار شماره ۲ مشخص گردید شاخص‌های استفاده از کارت سلامت الکترونیک، ارائه‌ی خدمات آنلاین پزشکی، پیشروی به سمت صنایع هوشمند، مطلوبیت زیرساخت‌های شهری برای ایجاد اشتغال‌های جدید، انعطاف پذیری و مقیاس پذیری در یک بازه طولانی مدت، استفاده از معیار و نمادهای مدرن در شهر، وجود سازه‌های انعطاف پذیر در شهر، کاهش استفاده از انرژی به کمک فناوری، مطلوبیت زیر ساخت‌های ملی، مطلوبیت زیر ساخت‌های خدماتی، همکاری سازمان‌ها با آموزش عالی، میزان به روز بودن طراحی شهری، بهره مندی از ملاک‌های سنتی در طراحی شهری، همکاری بین شرکتهای خصوصی و دولتی و مراکز دانش بنیان، مشارکت در آموزش مادام‌العمر، اتصال و فشردگی شهری برای بهبود دسترسی، مطلوبیت زیر ساخت‌های شهری، وضعیت زیرساخت‌های فن آوری اطلاعات دارای عملکرد نامناسب و همچنین اهمیت پایین هستند که باید با صرف منابع محدود در آن‌ها مدیریت شود. ارائه‌ی خدمات آموزشی در مناطق شهری برای عموم مردم از نظر عملکردی مناسب است اما اهمیت پایینی دارد و باید با کاهش هزینه‌ها در این شاخص‌ها، در جاهای دیگر به ویژه در بحث زیرساخت مدیریت شهری هزینه نمود. با توجه به تحلیل پاسخ‌های کارشناسان و متخصصان از طریق نرم افزارهای تحلیلی در طرح شهر دانایی محور در شهر شیراز، نتایج ذیل استنباط شد:

شاخص فن آوری اطلاعات و ارتباطات و میزان استفاده از آن و نفوذ آن در بین مردم شهر شیراز عدد مثبت و رو به افزایشی را نشان می‌دهد اما متأسفانه آنان در زمینه سلامت و خدمات آنلاین سلامت و موارد مربوط به آن، تمایل زیادی به انجام کارهای الکترونیک و آنلاین نداشته و از آن استفاده نمی‌کنند. در زمینه کسب اطلاع از وقایع روز، میزان میانه‌ای نشان داده می‌شود که در امور تجاری سازمان‌ها، ارگان‌ها، شرکت‌های دولتی و خصوصی از فناوری ICT و IT زیاد استفاده نمی‌شود و برای افزایش استفاده از آن، باید زیرساخت‌های بیشتری فراهم گردد. مردم در ارائه و دریافت خدمات، تمایل میانه‌ای دارند و به عبارتی نیمی از آن استفاده کرده و نیمی دیگر هنوز به آن معتقد نیستند. اما در زمینه بانکداری به شدت به انجام کارهای الکترونیک و آنلاین راغب

هستند و این امر خود باعث کاهش روند مبتنی بر مصرف کاغذ می‌شود و فضای مجازی و هوشمند در افزایش آگاهی مردم و کیفیت زندگی آنان نقش به‌سزایی داشته است. آموزش مجازی و آنلاین در شهر شیراز به صورت متعادل نمایان نمی‌گردد بدین معنی که هنوز افراد زیادی وجود دارند که آموزش حضوری را ارجح دانسته و آن را بسیار مطلوب‌تر و کارتر از آموزش آنلاین می‌پندارند. اما برای توسعه‌ی علم و دانش خود از شبکه‌های اجتماعی به خوبی بهره می‌گیرند. آموزش مجازی در مدارس، دانشگاه‌ها، موسسات خصوصی و دولتی آن طور که باید پیشرفت نداشته اما رو به جلو بوده و شاید دلیل آن، عدم رغبت دانش آموزان، دانشجویان و کارکنان به این امر باشد. در این راستا ارتباط بین دانش و صنعت روند بسیار آهسته‌ای را دنبال می‌کند. لیکن در زمینه زیرساخت‌ها و بافت‌های شهر باید اذعان داشت که مردم از فضای شهری خود رضایت زیادی دارند اما این رضایت صد در صدی نبوده و خیلی‌ها آن را مطلوب جامعه‌ی به‌روز و مدرن نمی‌دانند و در آن به مقیاس انسانی توجه مطلوب نشده است. شهر از نظر ارتباطی، فشردگی، نظم متعادل دارد که نه بسیار مطلوب و نه بسیار نامطلوب می‌باشد.

نتیجه‌گیری

نگرش در مدل‌های توسعه‌ی شهری، این درس را به ما می‌آموزد که هر چند گذر به سوی شهر دانایی به عنوان پایدارترین و بهترین شکل توسعه‌ی شهری است اما با توجه به اینکه هر شهر به گونه‌ای منحصر به فرد طراحی گردیده که طراحان شهر دانایی بایستی گلوگاه‌ها و گذرگاه‌های راهبردی را در آمیزه‌ای از شرایط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و جغرافیایی همان شهر به کار گیرند. نتیجه‌ی تحقیق مشخص نمود که در حوزه مدیریت شهری اتلاف منابع صورت می‌گیرد و طبق تجزیه و تحلیل آماری از داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها برخی از مؤلفه‌های شهر هوشمند مانند میزان تاثیر فن آوری در افزایش آگاهی شهروندان، میزان استفاده از فن آوری‌های نوین، بخش‌هایی هم چون میزان دسترسی به خدمات، تاثیر فعالیت‌های شبکه‌های اجتماعی بر توسعه‌ی دانش با وجود اهمیت بالایی که دارند، در سیستم مدیریتی شهر ایرانی - اسلامی شیراز به خوبی اعمال نمی‌گردد و باید این بخش‌ها مورد توجه بیشتری قرار گیرد تا موفقیت بیشتری حاصل گردد.

همچنین تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از تحقیق بر اساس اهداف پژوهش با استفاده از مدل IPA نشان داد که اکثر شاخص‌هایی که از اهمیت بالایی برخوردار هستند، در سیستم مدیریتی شهر شیراز به نحو مطلوبی اعمال می‌گردند. از جمله این شاخص‌ها عبارتند از: مقیاس انسانی در شاخص‌ها بهبود خدمات به کمک فن آوری، بهره‌گیری از فضای سبز در طراحی شهری، استفاده از فن آوری اطلاعات برای عدم استفاده از کاغذ، استفاده از بانک داری الکترونیک، استفاده از آموزش مجازی برای آگاهی سازی شهروندان، توسعه شبکه‌های اجتماعی در توسعه دانش،

کاربرد فن آوری اطلاعات و ارتباطات در امور تجاری و دریافت اطلاعات ترافیکی. تمام این شاخص‌ها به عنوان نقاط قوت مدیریت شهر ایرانی - اسلامی شیراز به شمار می‌روند.

اما شاخص‌هایی نیز وجود دارد که از اهمیت پایین‌تری برخوردارند اما عملکرد آن‌ها بسیار مناسب بوده است. این شاخص‌ها عبارتند از: استفاده از کارت سلامت، مطلوبیت انعطاف زیر ساخت‌های شهری، استفاده از نمادهای مدرن، مطلوبیت زیرساخت‌های ملی، به روز بودن طراحی شهری، مشارکت در آموزش مادام‌العمر، خدمات آنلاین پزشکی، مطلوبیت زیرساخت‌ها برای اشتغال‌های جدید، وجود سازه‌های انعطاف‌پذیر، مطلوبیت زیرساخت‌های خدمات، استفاده از نمادهای سنتی، اتصال و فشردگی شهر، پیشروی به سمت صنایع هوشمند، انعطاف‌پذیری فضاها.

لذا برای تبدیل شهر شیراز به شهر دانایی محور می‌توان نتیجه گرفت که این شهر تا حدود زیادی توانسته مدیریت خود را با معیارها و ملاک‌های طراحی روز دنیا وفق دهد و زیرساخت‌های هوشمند را فراهم آورد و در عین حال نمادهای سنتی و اسلامی خود را نیز حفظ کرده است. همچنین در استفاده از نمادها و طراحی‌های سنتی و مدرن یک دنباله‌روی افراطی نبوده و از هر کدام به میزان مطلوب در شهر استفاده کرده و فضاهای مطلوبی را برای ساکنان خود فراهم آورده است. با این حال این شهر در مقابل برخی تغییرات، روندی کند و آهسته را طی می‌کند. شهر شیراز در زمینه پیشروی به سمت صنایع هوشمند، گام‌های ارزشمندی برداشته و به حد مطلوبی رسیده است. اما با این وجود، میزان بهره‌گیری صنایع از انرژی‌های تجدیدپذیر کم است و

زیرساخت‌های آن چندان مطلوب نمی‌باشد. زیرساخت‌های ملی شهر شیراز نیز مردم را قانع نکرده اما زیرساخت‌های شهری و عمومی مطلوب‌تر بوده و میزان نارضایتی از آن کمتر است. همچنین از نظر زیرساخت‌های خدماتی، بسیار مطلوب‌تر بوده و گام‌های خوبی برداشته شده است و زیرساخت‌های مدیریت شهری و فن آوری اطلاعات نیز در حد متعادلی است.

در پایان با توجه به نتایج حاصله از این پژوهش که نقاط قوت و ضعف مدیریت شهر شیراز را در رسیدن به شهر دانایی محور به خوبی نشان داده است، پیشنهاد می‌گردد در راستای رسیدن شهر شیراز به شهر دانایی محور، ضمن مرتفع نمودن یا کاهش نقاط ضعف مورد اشاره، از شاخص‌هایی که از اهمیت بالا و عملکردی مطلوبی برخوردار می‌باشند، در سیستم مدیریتی شهر شیراز مد نظر و به کار گرفته شوند. هم‌چنین نسبت به ارتقاء و بهبود عملکرد شاخص‌هایی که دارای اهمیت بالا ولی عملکرد مطلوب نبوده اقدامات اساسی انجام گردد.

فهرست منابع و مراجع

- انصاری، میترا، رحیم سرور و نوبخت سبحانی (۱۳۹۵)، نقش شهرهای جدید دانش بنیان در ارتقا رقابت ملی (مطالعه موردی: شهر جدید اندیشه، آمایش محیط، شماره ۹(۳۵)، ۸۵-۱۲۱.
- پاپلی یزدی، محمد حسین و حسین رجیبی سنجرودی (۱۳۸۲)، **نظریه‌های شهر و پیرامون**، انتشارات سمت، تهران.
- جعفری مهرآبادی، مریم، فاطمه امامی و مریم سجودی (۱۳۹۵)، «بررسی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تأثیرگذار بر رضایت گردشگران (مطالعه موردی: ماسوله)»، **برنامه ریزی و توسعه گردشگری**، دوره ۵، پاییز، شماره ۱۸، ۷۳-۹۶.
- جمعه پور، محمود؛ شهاب‌الدین عیسی‌لو؛ وحید گودرزی و بهزاد دوستی سبزی (۱۳۹۶) «تصدیق راهبردهای توسعه شهری با رویکرد توسعه دانش بنیان (مطالعه موردی: شهر صنعتی اراک)»، **اقتصاد و مدیریت شهری**، سال پنجم، پاییز ۱۳۹۶، شماره ۲۰.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۴)، **از شار تا شهر: تحلیل تاریخی مفهوم شهر و شکل ظاهری، اندیشه و تأثیر آن**، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم، تهران.
- سالنامه آماری استان فارس، گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان فارس، (۱۳۸۸)، **استانداری فارس، سالنامه آماری شیراز**، مدیریت آمار، فن آوری و اطلاعات مکانی معاونت برنامه‌ریزی شیراز.
- طیبری، سیدحمیدرضا، مجتبی رفیعیان، حمید ماجدی و یوسفعلی زیاری (۱۳۹۹)، **نقش شهرهای دانش بنیان و نوآر در توسعه شهری و منطقه‌ای**، دانش شهرسازی، ۱۹-۳۲.
- علیزاده، هوشمند و کیومرث حبیبی (۱۳۹۰)، «عوامل شکل دهنده شهرهای اسلامی - تاریخی مسلمانان»، **فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهر ایرانی اسلامی**، شماره ۳، بهار، ۷۶-۷۱.
- عینی‌فر، علیرضا (۱۳۸۶)، **طراحی محله مسکونی در کنگاور**، استاد راهنما: مصطفی روشن زاده، پایان‌نامه کارشناس ارشد معماری، گروه معماری، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران.
- فرجام، رسول، هادی سلیمانی مقدم و اسماعیل جاوشی (۱۳۹۰)، **مفهوم اجتماعی شهر از دیدگاه متون و آموزه‌های اسلامی»، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای مروءت**، سال اول، شماره ۲، ۲۷-۴۰.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۶)، **انسان شناسی شهری**، انتشارات نی، تهران.
- قدياني، عباس: (۱۳۸۵)، **جغرافیا تاریخی ری-راگا**، انتشارات آرون، چاپ اول، تهران.
- مشهدی‌زاده دهقانی، ناصر (۱۳۸۸)، «شهر ایرانی و راز پویایی»، **مجله منظر**، شماره پنجم، اسفند ۸۸.
- مهندسین مشاور پاره‌اس (۱۳۸۱)، **طرح جامع جاذبه‌های گردشگری شیراز**، گزارش جلد اول، کارفرما شهرداری شیراز.
- نبی پور، ایرج (۱۳۹۲)، **شهر دانش**، راهنمای سیاستگذاران توسعه شهری، مطبوعات علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی بوشهر.
- نعمتی، زهرا و هاشم داداشپور (۱۴۰۰)، «تحلیل تغییرات فرم فضایی و جمعیتی در روند توسعه فضایی منطقه کلان شهر شیراز طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۹۵»، **آمایش سسرزمین**، دوره ۱۳، شماره ۱، بهار و تابستان، ۸۱-۵۷.
- نقی زاده، محمد (۱۳۸۹)، «تأملی در مورد اینکه شهر اسلامی چیست»، **فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی**، تهران، سال اول، شماره اول، ۱۴-۱.

18. Cigu, Elena (2015), The Making of Knowledge Cities in Romania, Original Research Article, Procedia Economics and Finance, Volume 32, pp. 534-541.
19. Edvinsson, L., & Malone, M. S. (1997). Intellectual capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower. New York: HarperBusiness.
20. Jacobson, A. (2012). A Cohesive Downtown from a Knowledge City Perspective - A Study in Urban Planning. (Doctoral dissertation). University of Jönköping.
21. Kothkin, J. & Devol, R. (2001). Knowledge- Value cities in the Digital age, Miken.
22. Martinez-Fernandez, C. & Sharpe, S. (2008). Intellectual assets and knowledge vitality in urban regions: the role of universities. In Yigitcanlar, Velibeyoglu and Baum (Eds.) Creative urban regions: harnessing urban technologies to support knowledge city initiatives, Hershey, PA: IGI Global.
23. Musterd, S. (2010). The Creative Cultural Knowledge City, Some Conditions. Paper presented at the University of Kaiserlautern, 2002.p2.
24. Toh, J. (1999), Singapore Awarded First- Ever "intelligent city" Award by world Teleport Association and Telecommunications Magazine.
25. Van, D. & Meine, P. (2006), Management Cities in Developing Countries: The Theory and Practice of Urban Management, Edward Elgar Publishing. PP. 53-56.

Management of Iranian-Islamic Cities with a Knowledge-based City Approach

Case Study: Shiraz

Mehrab Shahrivar

PhD Student, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Hossein Kalantari Khalil Abad *(Corresponding Author)

Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Alborz, Iran; Professor of the IHSS, ACECR, Iran.

* E-Mail: H_Kalantari2005@yahoo.com

Gholamrza Latifi

Department of Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The city of knowledge is one of the created concepts of the new millennium. Although signs of the concept of the city of knowledge can be traced back to a decade ago, but since the 21st century, cities around the world have moved towards the concept of knowledge-based development. The purpose of this study is to evaluate and analyze the level of managerial capabilities and technological capabilities and infrastructure of the knowledge-based city in Shiraz, which was done using a mixed research method (qualitative and quantitative). The dimensions and components of the knowledge-based city were first measured through a qualitative study (content analysis) based on the qualitative characteristics of the research and then a quantitative study was performed using the IPA technique (importance and performance). After these studies, the importance of the components identified in the first stage of the research was determined. Using data analysis, the priority matrix for improving knowledge-based indicators in Shiraz was also determined. The results also showed that the most important priority of Shiraz is awareness and increasing the knowledge of citizens with weight (0.158). On the other hand, decreasing paper services by weight (0.138) and increasing online services by weight (0.112) were correlated with each other as the second and third priorities. In addition, during this study, it was found that the educational infrastructure of Shiraz is in a good condition in terms of knowledge principles.

Keywords: Urban-oriented, IPA technique, Knowledge-based city, Urban management, Shiraz city.